

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Manninen, Laura-Mari

Title: Lasikaton säröjä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Manninen, L.-M. (2017). Lasikaton säröjä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. *Agricolan kirja-arvostelut*, 16.2.2017. <https://agricolaverkko.fi/review/lasikaton-saroja-1800-ja-1900-lukujen-vaihteessa/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Lasikaton säröjä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa

16.2.2017 Laura-Mari Manninen <Immanning@jyu.fi> FM, tohtorikoulutettava, Jyväskylän yliopisto

Mäkinen, Riitta ja Engman, Marja (toim.): *Naisten aika. Valkoinen varis ja muita oppineita naisia*. Gaudeamus Oy, 2015. 334 sivua. ISBN 978-952-495-372-6.

VTL, tietokirjailija Riitta Mäkisen ja FT, tutkija Marja Engmanin toimittama teos *Naisten aika. Valkoinen varis ja muita oppineita naisia* kertoo ensimmäisten korkeakoulutettujen suomalaisnaisten elämästä, valinnoista ja mahdollisuuksista 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Kirjaan on valikoitunut kaikkiaan viidentoista naisen tarina tai pikemminkin pieneniselämäkerta, ja yhdistävänä tekijänä heillä kaikilla on uraauurtava toiminnallisuus miesten hallitsemilla aloilla.

Naisten aika pääotsikkona luo heti kuvan siitä, että sisältö kertoo ajankohdasta, jolloin on naisten vuoro vaikuttaa. Naisten aika määritelläänkin heti kirjan johdannon alussa koskemaan aikaa 1900-luvun taitteen molemmiin puolin, jolloin ”naiset toimivat aktiivisesti omien oikeuksiensa ja Suomen itsenäistymisen puolesta.” Näihin kahteen pyrkimykseen yhdistyi lisäksi naisten opinhalu. Naisten aikaa käsitellään melko kattavasti johdannossa, jossa esitellään lyhyesti myös kirjaan valikoituneet naiset. Johdannossa todetaan, että ”tämän kirjan henkilöiden eräänlainen ydinryhmä on joukko 1890-luvun taitteen opiskelijoita, joiden tiet risteävät monta kertaa.” Kuitenkin kirjaan valikoituneiden naisten valinnasta olisi kaivannut hieman konkreettisempaa tietoa. Miksi juuri he? Kiintoisaa on tarkkailla, miten kirjaan valikoituneiden naisten elämänpolut risteävät, mutta näitä linkityksiä olisi kenties voinut korostaa enemmänkin. Etenkin, kun kirja pyrkii erottumaan aikaisemmista naiselämäkerroista tarkastelemalla henkilöitä ”pikemminkin erilaisten yhteisöjen ja verkostojen jäsenenä kuin yksittäisinä sankarittarina.”

Kuva: "Den gamla kvinnliga"n ydinryhmä lukuvuonna 1887-1888. Seisomassa vasemmalta: Ina Rosqvist, Alfhild Heidemann, Karolina Eskelin, istumassa vas. Tekla Hultin, Aino Perenius (Malmberg), Antoinette Ingman ja Naima Jacobson. Naiset eivät vielä päässeet osakuntiin mutta muodostivat oman kiinteän opiskelijapiirinsä. Kuva ja kuvateksti [Tiedenaisia sivusto](#).

Kirjan alaotsikkoa "Valkoinen varis" ei johdannossa avata sen kummemmin. Käsite vilahtaa sisällysluettelossa, josta lukija voi tulkita valkoisen variksen viittaavan **Tekla Hultiniin**. Valkoinen varishan on ns. outolintu eli henkilö, joka toimii totutusta poikkeavalla tavalla poikkeavassa ympäristössä. Siten valkoisia variksia voisivat olla kaikki kirjaan valikoituneet naiset, mutta Hultinin "valinta" valkoiseksi varikseksi on kyllä oikeutettua. Hän oli ensimmäinen suomenkielinen naisylioppilas ja naispuolinen filosofian tohtori, ensimmäinen ammattimainen naistoimittaja, Nuorsuomalaisen klubin ja Suomalaisen Naisliiton ensimmäinen puheenjohtaja ja johtava naiskagaali eli Venäjän vastarintaliikkeenä toimineen salaseuran jäsen. Kirjan kansikuvaan ei kuitenkaan ole valikoitunut Tekla Hultin, vaan kannessa on **Olga Gummerus-Ehrströmin** Omakuva -niminen teos vuodelta 1908. Gummerus-Ehrströmin pienoiselämäkertaa ei kirjasta tosin löydy, joten kansikuvan valinta herättää hieman ihmetystä. Toisaalta myös Gummerus-Ehrström oli saman aikakauden kasvatteja ja koulututtanut laajasti, mutta johdannosta olisi voinut löytyä linkitys kannen kuvaan.

Kirja on jaettu temaattisesti neljään suurempaan kokonaisuuteen, joiden alle pienoiselämäkerrat on jaettu. Pienoiselämäkertojen lisäksi kirjasta löytyy kaksi taustoittavaa

artikkeliä varhaisista naisylioppilaista ja akateemisten naisten yhdistystoiminnasta sekä kuusi tietolaatikkoa, joihin on koottu lisätietoa muun muassa naisasiajärjestöistä ja niiden toiminnasta. Artikkelit ja tietolaatikat antavat laajempaa kuvaa aikakaudesta ja osaltaan myös vahvistavat pienoiselämäkertojen linkityksiä toisiinsa, mutta ne toimivat mainiosti myös yksittäisinä tiedonlähteinä.

Tienraivaajat

Ensimmäinen luku ”Edelläkävijöitä opintiellä” sisältää kemisti **Lydia Sesemannista**, lääkäri **Rosina Heikelistä** ja maisteri **Emma Irene Åströmistä** kertovat artikkelit. Nämä naiset olivat luvun otsikon mukaisesti todellisia edelläkävijöitä, sillä Sesemann oli ensimmäinen suomalainen naistohtori, Heikel ensimmäinen suomalainen naislääkäri ja Åström ensimmäinen suomalainen naismaisteri. He edustavat 1850-luvulla syntynyttä sukupolvea, jolloin naisen kouluttautuminen hiemankin pidemmälle oli pikemminkin tienraivaamista kuin pelkkää edelläkävymistä. Naisten kouluttautuminen herätti epäluuloa ja korkeakoulututkimuksen tavoittelemista ei pidetty järkevänä, koska tutkimuksesta huolimatta monet akateemiset ja virkaurat olivat naisilta suljettuja.

Toinen luku on otsikoitu ”Perheen piiristä kansakunnan kuohuihin”. Luvun alle ovat valikoituneet puutarhaviljelyn tienraivaaja **Nora Pöyhönen**, kirjailija ja poleemikko **Adelaide Ehrnrooth**, vapaaherratar **Aleksandra Gripenberg**, kansanedustaja **Annie Furuhjelm**, isänmaan palvelija ja yhteiskunnan rakentaja **Cely Mechelin** sekä kirjailija, taiteilija, opettaja ja naisasianainen **Helena Westermarck**. Heitä kaikkia yhdisti innostus kansakunnan kehittämiseen ja myös varjelemiseen. Etenkin Nora Pöyhösen ottaminen mukaan teokseen laajentaa kuvaa naisten ajasta myös ei-akateemisen maailman puolelle. Pöyhönen onkin oiva esimerkki paikallisesti vaikuttaneista, sivistystä saaneista naisista, joilla ei kuitenkaan ollut akateemista tutkintoa.

Kolmannessa luvussa ”Opiskelijatyttöistä vaikuttajanaisia” käsitellään tohtori **Karolina Eskelinin**, tohtori Tekla Hultinin, professori **Alma Söderhjelmin** ja talousneuvos **Hedvig Gebhardin** elämäkertoja. Näitä naisia yhdisti korkean koulutuksen lisäksi yhteiskunnallinen vaikuttavuus eli he olivat poliittisesti aktiivisia naisten asioiden ajamisessa ja myös laajemmin yhteiskunnan rakentamisessa. Naisasialiike ja siihen liittyvä yhdistystoiminta avasivat naisille reittejä poliittiseen vaikuttamiseen ja opettivat tärkeitä taitoja julkiseen toimintaan.

Neljäs ja samalla teoksen viimeinen luku on omistettu otsikkonsa mukaan seuraaville sukupolville. Luku sisältää kaksi elämäkertaa: tohtori **Liisi Karttusen** ja kunniatohtori **Tyyni Tuulion**. **Hilma Granqvist**, ensimmäinen suomalainen nainen, joka väitteli tohtoriksi käytännöllisen filosofian alalta, edustaa myös tätä seuraavaa sukupolvea, mutta hänen elämäkertansa mahtuu ns. tietolaatikkoon, joka on sijoitettu kolmannen luvun alle. Muista teokseen valikoiduista 1800-luvun puolivälissä syntyneistä naisista poiketen nämä naiset olivat syntyneet 1800-luvun loppupuolella. Kahden naisen valikoituminen tähän kategoriaan tuntuu aika pieneltä otokselta seuraavista sukupolvista, joista olisi voinut nostaa esiin muutaman muunkin vaikuttajanaisen. Toisaalta teoksen pääpaino on ensimmäisten korkeakoulutettujen suomalaisnaisten elämässä, ja seuraavan sukupolven esittely vaatisi kenties oman teoksen.

Teoksen pienoiselämäkerrat ovat hyvin eripituisia. Pisimmän artikkelin, yli 20 sivua, saa osakseen vapaaherratar Aleksandra Gripenberg, kuin taas kemisti **Lydia Sesemannin**

elämäkerta mahtuu viiteen ja puoleen sivuun. Myös kirjoitustyylyltään artikkelit poikkeavat toisistaan. Tämä johtuu usean eri kirjoittajan, yhteensä 13, panoksesta teoksessa. Ehkä teosta voisikin pitää eräänlaisena hakuteoksena, josta voi etsiä juuri tietyn vaikuttajanaisen pienoiselämäkerran ja perehtyä siihen. Tällöin vaihtelevat kirjoitustyyli eivät vaikuta niin voimakkaasti lukukokemukseen. Jotta teos olisi ehyempi kokonaisuus, vaatisi se lisää linkityksiä naisten välille artikkeleihin ja myös artikkelien tekstien hienoista yhdenmukaistamista.

Lisää selventäviä verkostokaavioita

Jonkinlainen päätäntö, jossa teoksessa käsiteltyjen naisten verkostoja ja merkitystä olisi pohdittu hieman syvällisemmin, olisi ollut mukava lisä ja sitonut punaisen langan kiinni. Nyt viimeisenä artikkelina oleva akateemisten naisten yhdistystoiminta on sinänsä kiinnostavaa luettavaa, mutta lukija jää kuitenkin kaipaamaan lyhyttä yhteenvetoa teoksessa käsitellyistä naisten ajasta ja kirjaan valikoituneiden naisten verkostoista. Verkostojen määrää ja linkityksiä naisten välillä olisi hyvin selkeyttänyt konkreettinen verkostokaavio. Teoksen lopussa olevien liitteiden joukosta (liite 1, s. 320) löytyykin Aleksandra Gripenbergin verkostot, jotka havainnollistavat hyvin Gripenbergin suhdeverkoston laajuutta. Samanlainen kaavio, johon olisi linkitetty myös muita vaikuttajanaisia, olisi punonut oivallisesti yhteen teoksen kantavan teeman.

Kirjan tieteellistä arvoa laskee hieman se, ettei artikkeleissa ole ollenkaan lähdeviitteitä. Myöskään varsinaista lähdeluetteloa ei ole, vaan kirjan loppuosaan on koottu Kirjallisuutta - osio. Tämän otsikon alle on koottu jokaisesta pienoiselämäkerran naisesta muutamia keskeisiä tietoja, kuten syntymäaika ja -paikka, vanhempien nimet ja koulutustaustaa sekä mahdollisia lähteitä, joista lukija voi halutessaan etsiä lisätietoa. Lähdeviitteet olisivat kuitenkin antaneet lukijalle täsmällisen reitin, mistä hän olisi halutessaan voinut tarkistaa tietojen alkuperän.

Kuva: Maisteri, lehtori Emma Irene Åström. Kuvaaja Gustaf Adolf Welin 1910–1919. Museovirasto, [CC BY 4.0](#).

Tästä pienestä kritiikistä huolimatta *Naisten aika. Valkoinen varis ja muita oppineita naisia* on sopivan popularisoitu teos, joka onnistuu verraten hyvin käsittelemään kirjaan valikoituneiden naisten verkostoja ja yhteisöjä sekä heitä niiden jäseninä. Jokaisen pienoiselämäkerran yhteyteen liitetty kuva antaa myös oman lisävärinsä, kun jokainen teoksessa esitelty nainen saa kasvot. Kuvista huokuu oman aikansa tunnelma, mutta niissä korostuu myös naisten oppineisuus hienovaraisella tavalla. Esimerkiksi Emma Irene Åström lukee kirjaa taustallaan kirjahylly (s. 54) ja myös Helena Westermarck on kuvattu lukemassa (s. 142). Teos kokoaa oivallisesti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun vaikuttajanaisia samojen kansien väliin ja antaa lukijalle hyvän yleiskatsauksen lasikattoja säröille saaneiden naisten elämästä tai pikemminkin taistelusta naisten oikeuksien puolesta.

Lisätietoja:

- [Tiedenäisiä verkkonäyttely](#)
- [Tiedettä tytöille. Suomalaisia tiedenäisiä](#)